

ВІКЕНТІЙ ШАНДОР

Вікентію Шандору в період існування Карпато-Української держави була доручена важлива функція - представляти наш край в Празі. "Як тільки наприкінці листопада я зголосився в Братиславі у банку, пригадував В.Шандор, - до мене підійшов директор Алоїз Стібло з телеграмою від уряду Карпатської України, у якій вимагали, аби банк зразу відпустив мене для праці Представника уряду в Празі... Своім новим призначенням я був украй здивований, адже не належав до жодної політичної партії, а партії, як правило, висувають на відповідальні посади своїх людей" (Шандор В. Споми́ни. -Т.І. (Карпатська Україна. 1938-1939). -Ужгород, 1996. -С.146). Відзначимо, що це призначення уряду Карпатської України слід вважати вдалим. В.Шандор успішно справився з поставленими на нього обов'язками.

Необхідно було намітити примірний план роботи представництва в Празі. Серед завдань, які необхідно було вирішити в першу чергу, В.Шандор вважав: "1) Зорганізувати групу чеських приятелів, щоб через них мати ліпший доступ до чеських урядових кіл, підготувати і вводити їхнім посередництвом у життя свої завдання, здобути довіру офіційних діячів до Карпатської України, української державної справи взагалі та до себе особисто. 2) Підібрати до Представництва кваліфікованих людей, які розуміються на справі. 3) Увійти у ділові й дружні контакти з українською еміграцією в Празі, щоб міг використати її досвід, поради та іншу допомогу. 4) Централізувати в рамках Представництва карпато-української справи в Празі" (Там само. - С.147).

Представництво уряду Карпатської України в Празі, яке очолював В.Шандор, складалося з семи чоловік. Крім голови, до нього входили

О.Матковський, який виконував обов'язки адміністративного референту, В.Орелецький (референт зовнішніх справ), Г.Ситник (секретар), М.Рідлова (секретар), Й.Скала (водій) та І.Майор (післанець). Дещо пізніше, при представництві знаходився кореспондент урядової газети "Нова свобода" П.Вигнанський і дорадники А.Галетка, В.Лачуровський і В.Бора. Цей склад, фактично, і повинен був вирішувати поставлені на нього завдання.

Ще в жовтні 1938 р. уряд Карпатської України зіткнувся з складною проблемою, яку негайно потрібно було вирішити - безробіттям. Кількість безробітних постійно збільшувалась. Саме тому, уряд Карпатської України розпочав переговори з урядами Німеччини, ЧСР та деяких інших країн про можливість для закарпатців виїжджати на заробітки за кордон. Домовленість була досягнута. Необхідно відзначити, що ця робота велася через посередництво Карпатської України в Празі, зокрема, через В.Шандора. Численні архівні документи переконують, що В.Шандор постійно тримав уряд в курсі всіх справ. Зокрема, 27 лютого 1939 р. він повідомляв А.Волощина, що німецьке міністерство праці потребує "50 родин з дітьми на земледільські роботи до Саксонії. Мешкання даром та платня 1200 марок" (Державний Архів Закарпатської області, ф.19, оп.3, спр.499, арк.43). І таких телеграм були сотні.

В.Шандор користувався необмеженим авторитетом. Не дивно, що як тільки виникали які-небудь труднощі, люди зверталися саме до нього. 21 лютого 1939 р. Глановицький писав ь.Ревар: "Можливо, що провадження акції висилки робітників до Німеччини перебрала Прага і хоче переводити так, що найперше вичерпає свій контингент, пізніше словацький, а ми могли б прийти на чергу, можливо, за десять місяців. просимо, щоб ви при нагоді свого заїзду до Праги прибрали до уваги справу з П.Шандором та іншими компетентними чинниками" (Там само,

спр.599, арк.22). Не викликає сумнівів, що велика заслуга в тому, що кількість безробітних в Карпатській Україні значно зменшилася, належить також В.Шандору.

23 грудня 1938 р. при Президії уряду ЧСР в Празі була створена Державна Господарська Рада, яка повинна була вирішувати господарські, соціальні і фінансові справи. Спочатку її очолював Годач, потім Ян Батя. Що стосується В.Шандора, то він репрезентував в ДГР Карпатську Україну, добуваючи потрібні кредити. "Моя функція як члена ДГР, - пригадував В.Шандор, - давала мені можливість мати багато зустрічей і розмов з вирішальними державними діячами, в першій мірі з Яном Батьою. Треба було створити таку концепцію, якій допомога чехів для нас була б одночасно корисна і для них. Для цього я використав ідею української незалежності державності... В українській державі знайшли б чехи та словаки овільну оборону проти посягань на них сусідів. Хоч Москва й Берлін виступали проти себе в минулому із зброєю, але коли розходилося про розподіл Європи, то знаходили спільну мову" (Шандор В. Названа праця. - С.177).

В.Шандор багато зробив для заключення торговельних договорів Карпатської України з Німеччиною, Угорщиною, Румунією. Зокрема, 18 лютого 1939 р. в Празі проходила міжміністерська конференція у справі заключення торговельного договору з Румунією. Карпатську Україну представляв В.Шандор, який пізніше звітував: "У триденних нарадах вирішено і прийнято торговельну сторону справи. Осталось ще вирішити збірне конто, контингенти та преференційне мито (цлю). Ми дістали від Румунії кукурудзу по дешевшій ціні, ніж та, яку нам пропонувала Мадярщина" (Там само. - С.196-197). Безумовно, що участь в міжнародних торговельних переговорах, була доброю школою для молодих дипломатів Карпатської України.

Однак, події, які розгорнулися в березні 1939 р., склалися не

на користь Карпатської України. 14 березня 1939 р., у зв'язку з різким погіршенням міжнародної обстановки, А.Волошин змушений був проголосити незалежність Карпатської України. В.Шандор пригадував: "... прем'єр Волошин передав мені до Праги рішення уряду, сказавши: "Ви виконаєте акт проголошення незалежності в Празі, а ми тут зробимо, що буде треба" (Там само. - С.337). Між 12.30 і 14.30 годин В.Шандор повідомив про це Президію Міністерської Ради й Міністерство закордонних справ ЧСР. З окупацією Закарпаття Угорщиною, місія В.Шандора, формально завершилася, хоча він продовжував чимало робити для допомоги біженцям із Карпатської України, забезпечуючи їх житлом, харчами тощо.

В.Шандор, вже проживаючи за кордоном, опублікував десятки праць, в яких дав об'єктивну оцінку подій 1938-1939 рр. в Закарпатті. Це, зокрема, такі роботи, як "Карпатська Україна між двома світовими війнами", "Карпатська Україна - зфедерована держава" та деякі інших. Заслуговує на увагу книга В.Шандора "Спомини", перший том якої побачив світ в 1996 р. Вона написана на основі дійсних історичних фактів, підтверджених джерелами, архівними документами, особистими щоденниковими записами, веденими протягом 30 літ, свідченням учасників тощо. Як писали видавці "Споминів", книга В.Шандора - це своєрідні політологічні студії пережитого автором.., перше науково виважене системне дослідження українських національно-державотворчих змагань у контексті суспільно-політичних процесів Західної Європи ХХ століття".